

Паньок Т.В.

Проблеми становлення системи художньої освіти в Україні у період політичних репресій (1927 – 1933 роки)

Паньок Тетяна Володимирівна, кандидат мистецтвознавства, доцент
Завідувач кафедри "Образотворче мистецтво"

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, м. Харків, Україна

Анотація. У статті розглядається один із самих суперечливих періодів у історії становлення і розвитку художньо-педагогічної освіти в умовах нової ідеології 20 – 30-х років. Перед працівниками освіти стояла проблема переосмислення суті і специфіки професійної підготовки художника-педагога, створення нової системи художньо-педагогічної школи. Застосування низки прогресивних методик, інновацій, використання західноєвропейських концепцій у підготовці майбутніх художників-педагогів класифікувалося як формалізм і пряма загроза для більшовиків у їх тоталітарному управлінні державою. Негативні наслідки для художньо-педагогічної освіти мали надмірна централізація союзного керівництва, боротьба з інакодумством, затвердження партійного і ідеологічного контролю. Поступово відбувався процес уніфікації усіх вищих навчальних закладів, вибудовується чітка освітня структура: єдиний режим занять, стандартизація навчального процесу. Процеси денаціоналізації, жорсткі міри центрального керівництва проти політики українізації супроводжувались посиленням русифікації. Починався процес тотальних репресій і фізичного винищення української інтелігенції.

Ключові слова: художньо-педагогічна освіта в Україні, пролетарське мистецтво, русифікація, репресії, тоталітаризм.

До середини 20-х років вища освіта в Україні починає виходити із глибокої кризи політичних експериментів більшовицької влади. Якщо попередня політика народного комітету освіти торкалася створення нової революційної системи, формування поглядів пролетарія і селянина на сам процес навчання, то починаючи з 1927 року освіта стає "особливим відокремленим фронтом" єдності системи народної освіти на всіх теренах РСФСР і розглядалася як частина одного плану господарчої перебудови країни та спільної розбудови соціалізму [10, с. 59; 10, с. 5]. Новий нарком освіти М. Скрипник (1927 – 1933), який справу становлення культури України висував на перше місце, обрав художньо-освітній курс. За його сприяння й підтримки формується національна специфіка української культури і мистецтва, розвивається художня освіта, піднімаються до світового рівня окремі мистецькі постаті митців. Великої уваги у системі освіти М. Скрипник приділяв аналізу навчальних програм мистецьких вузів і ратував за високопрофесійність. Під його керівництвом значною мірою був поглиблений процес українізації у вищій школі.

У своїй праці "Донбас і Україна (3 історії революційної боротьби на Україні 1917 – 1918 рр.)" М. Скрипник наголошував, що майбутнє України залежатиме від сприяння з боку партії і панівного класу процесам опанування широкими верствами населення української мови, української культури, подолання зверхнього ставлення до них. Уже тоді він писав: "... Щоб український селянин пішов за донбасівським пролетарем... треба, щоб донбасівський пролетар став на бік українського селянина в національному змісті. Українська культура є одна з передумов перемоги соціалізму на Україні" [11].

Низкою урядових рішень, таких як "Про поліпшення підготовки нових спеціалістів" [5, с. 481–486], резолюції Політбюро ЦК КП(б)У "Про стан та перспективи загального навчання на Україні" (1928), [7, с. 5], "Стан вузів України" (1928), [12, с. 9–11], постанови XI Всеукраїнського з'їзду Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів "Про стан та перспективи культурного будівництва" (1929) тощо, активізується освітня діяльність. Поступово вибудовується єдина система освіти [6, с. 365]. За інститутами

постановою уряду закріплюється статус вищого закладу (1927), і з цього часу їхнім головним завданням стає підвищення якості освітнього процесу.

В Україні проводиться подальше удосконалення системи профосвіти та її пристосування до потреб промисловості в подальшій індустріалізації країни. Так, М. Скрипник у своїй промові на з'їзді робітників мистецтв зазначав з цього приводу: "... нам треба звернути увагу й на образотворче мистецтво... Перед нами стоїть завдання краще налагодити роботу... художніх інститутів, поширити їхню діяльність, з одного боку, а з другого – ширше ознайомити робітничі маси із продукцією наших мистців у галузі образотворчого мистецтва... треба поставити завдання для нашої індустріальної продукції знайти зв'язок між продуктом індустрії і нашим мистецтвом, щоб викликати попит на твори мистця... щоб тим піднести художній рівень нашої індустріальної промисловості" [10, с. 30 – 32].

Художні вищі навчальні заклади, ґрунтуючись на власних творчих здобутках, ведуть підготовку кадрів, дотримуючись засвоєних від попередніх поколінь принципів послідовності, спадкоємності в навчанні та спільних завдань. Нормативними документами, що забезпечували єдині стандарти освіти, для художніх закладів були навчальні плани, де вивчення загально-теоретичних та професійних дисциплін велося паралельно з набуттям практичних навичок творчої діяльності, проте навчальні плани мистецьких закладів були переповнені переліком загальноосвітніх предметів, що забезпечували здебільшого політехнізацію освіти, а не професійну підготовку [1, с. 128].

Активні темпи зростання промисловості, підпорядкування всього життя індустріалізації і п'ятирічним планам вносили в навчальні плани інститутів свої корективи, – якість академічної підготовки фахівця тепер не бралася до уваги, усі заходи в художніх закладах були направлені на зв'язок із виробництвом. Як і в попередні роки, продовжується політехнізація освіти: переважаність навчальних планів різноманітними дисциплінами, які не забезпечували чіткої підготовки фахівця, відрив навчання від вимог виробництва, незначна питома вага виробничого навчання – були характерними рисами не тільки художніх вищих

закладів. Як писали сучасники розбудови освітнього процесу, "підготовка фахівців нагадувала пароплав, що впливає в море і який повинен бути готовий до всяких бур... Між тим сучасний стан промисловості вимагає чіткої підготовки фахівця, який після закінчення школи мав би змогу досить кваліфіковано виконувати не взагалі обов'язки... а певні функції, що їх вимагає виробництво" [16, с. 25].

Для всіх вищих закладів, у тому числі й художніх встановлюється певний мінімум необхідних знань з усіх дисциплін. До навчального процесу повертаються відкинуті на початку 20-х років такі форми контролю, як домашні завдання, іспити, характеристики тощо. Головного значення надавалося індивідуальній формі навчання, професійний відбір до інститутів як і раніше, здійснювався на підставі творчого конкурсу.

Проте більшість художніх вузів та їх програми піддаються різкій критиці за мляве приєднання до виробничого процесу, особливо коли йдеться про підготовку художника для обслуговування конкретних потреб соціалістичного будівництва. "Хіба в художніх вузах ставилися і практично здійснювалися такі питання, як новий тип художника, який би ще в процесі навчання був би пов'язаний із новими формами художньої праці, де самі метод і форми роботи були орієнтовані на органічний зв'язок із завданнями, що стоять перед пролетарським художником... Київський інститут... Харківський художній технікум... Одеський політехнікум мистецтв були осередками, де до самого останнього часу спокійно процвітали всі традиції "найсправжніших" художніх училищ (*т. б. академічне навчання – Т. П.*)... Питання про використання мистецтва минулого в процесі виховання пролетарського художника... зводиться лише до епізодичних екскурсів... до суто механічного копіювання... "великих майстрів"... І все це по лінії мистецтва позбавлено будь-якої виробничої установки. Сам склад цих факультетів має крайнє незначне робітниче ядро..." [13, с. 93].

Подібні ідеологічні висновки теоретиків "соціалістичного мистецтва", окрім тотального заперечення вже роками набутого художньо-педагогічного досвіду, до системи вищої освіти нічого прогресивного не внесли. Це була боротьба не за покращення навчального процесу чи вироблення нової методики, а боротьба світогляду за "впровадження матеріалістичного діалектичного методу" [6, с. 365]. Одним із призначень художніх закладів, передусім, була підготовка педагогів для шкіл профосвіти, шкіл соціального виховання (соцвиху) та керівників художнього виховання в установах політосвіти, що неодноразово наголошувалося в різноманітних урядових рішеннях, офіційних деклараціях та роз'ясненнях. Проте кадрів для вирішення цих питань край бракувало, про що постійно зазначалося на всеможливих педагогічних конференціях, нарадах, методичних зібраннях. Я. Полфіоров пише: "...повна відсутність у нас потрібного в сучасній художній школі педагогічного персоналу, ...перебуває якраз під загрозою залишитись у близькому майбутньому без педагогічних сил... Тому інститути худосвіти мусять готувати педагогів" [15, с. 16].

У суспільно-освітньому просторі назрівала проблема: вищі заклади готували фахівців, а низова школа

роками перепідготовувала їх, пристосовуючи до своїх потреб. Дедалі частіше були чути заклики до того, щоб підняти "художню школу" до рівня саме "Школи" з великої літери. Утім, у це поняття вкладався зовсім інший зміст. Випускники художнього профілю передусім мусили організувати "сектор художньої пропаганди", і "суто академічна" освіта номінально сприймалася негативно. Мистецька освіта мала величезні можливості безпосереднього впливу на маси, тому перед художньо-освітніми закладами ставилося першорядне завдання виховати "нового українського наукового працівника з робітників та селян, з нової аспірантури наших вузів ..." [6, с. 374]. Потреба в учителях образотворчого мистецтва була відчутна не тільки в школі, а й в гуртках образотворчого мистецтва при клубах, будинків колективіста, хатах-читальнях. Багато із них, працюючи над вдосконаленням образотворчих навичок, одночасно виконували велику роботу по оформленню культосвітніх установ, виготовляли наочну агітацію, випускали блискавки, стінні газети тощо.

Держнаукметодком затвердив "положення про навчально-досвідні установи при педвузах", і подібні установи планувалося ввести і в художніх вищих закладах. Проте теоретичні та методологічні позиції щодо розвитку художньо-педагогічної освіти не були однозначними. Як казав І. Врона, "поза формою немає мистецтва, а може бути лише ідеологія, висловлена в публіцистичний, науковий чи інший спосіб... ідейність сама по собі не розв'язує питання якості мистецтва..." [2, с. 39-40].

Нарком освіти М. Скрипник перед художньо-педагогічною освітою висунув такі три завдання: "перше – вироблення викладачів і керівників для різних учбових установ. Людей, що закінчили мистецькі школи, можна використати для елементарного навчання молоді та дітей. Друге – це вироблення кадрів, що, закінчивши наші інститути, може провадити свою художню роботу безпосередньо в суспільстві. Третє – це підготовка нових кадрів для наших державних та суспільно-громадських театрів та для інших підприємств і установ... Перед нами стоїть завдання визначити, як внести в наші Вищі... всі досягнення мистецтва... щоб запас національних мистецьких досягнень став за підвалину нашої роботи витворення нового мистецтва" [10, с. 35 – 38]. Подальший розвиток вищої художньої школи М. Скрипник вбачав у створенні Всеукраїнської Академії мистецтв, яка б об'єднала різні напрямки мистецтва в "єдиній організації" і могла б бути заснована в одному з художніх центрів України [8, с. 67]. На жаль, його планам і сподіванням не судилося здійснитися в той період.

На той час будівництво нової художньої школи за відсутності самої системи мистецької освіти, шляхів та завдань її розвитку і нової організації художнього ринку в умовах диктатури пролетаріату було дуже складним і до кінця незрозумілим. Проте саме тоді, коли гостро постало питання про підготовку педагогічних кадрів для усіх вертикалей освіти, почали лунати заклики щодо непотрібності педагогічних інститутів для "медичної, художньої і музичної вертикалей... що зв'язані з промисловістю художньо-технічною ... через малу кількість закладів з кожної галузі" [14, с. 72].

У 30-х роках готувався проект Упрофосвіти про відкриття педагогічних факультетів при мистецьких вищих навчальних закладах та "окремих спеціальних закладах для підготовки викладачів ... образотворчого мистецтва в старшому центрі соціального виховання, в школах профосу, а також для підготовки мистецьких робітників в галузі політосвіти" [14, с. 76].

Увесь культурно-освітній простір України тих років був занадто ідеологізованим. "Монополізувавши право на істину, сталінське керівництво нав'язувало суспільству надзвичайно убоге розуміння культури, звівши все багатство й різноманітність її функцій до обслуговування політичних цілей ВКП(б). Ця обставина справила негативний вплив на культурні процеси в Україні, ускладнивши й спотворивши їх" [18].

З кінця 20-х років починається період посилення уніфікації й централізації союзного керівництва, який усіма силами намагався зламати українську специфіку. У наслідок цих процесів відбувається реформа 30-х років, яка сприяла появі чіткої системи освітньої структури (від навчальної до вищої): єдиний режим занять, введення стандартних програм, підручників тощо. У царині художньої освіти повертається малювання з натури, по-новому визначаються зміст та методи навчання.

Починаючи з 30-х років діяльність радянського уряду в Україні "безпосередньо сприяє комуністичній системі освіти і перетворюється на дієвий чинник денационалізації українського народу" [3, с. 277]. У наступні роки в партійних колах посилюється активне протистояння українізації, а вже у 1932 – 1933 роках і зовсім припинена.

Поступова руйнація української культури призвела до планомірного знищення сталінським урядом творчої інтелігенції. Згодом історики та науковці цей період національної культури назвуть як "етап розстріляного відродження", за влучною назвою Єжи Гедройця, який запропонував так назвати збірник літературної антології 1920-30-х років Юрію Лавриненку.

Про безмірний трагізм того часу свідчить заява в'язня табірної пункту "Кремль" незламного академіка Матвія Яворського до Центральної статистичної комісії Гулаг НКВС: "...сталінське "правосуддя" спочатку кидає до в'язниці за те, що ти – українець, який не підмінив любов до своєї Батьківщини на російській патріотизм, підфарбований "інтернаціоналізмом": кожного таке "правосуддя" без суду засуджує за неіснуючу справу на повільне знищення в таборі в умовах тяжкої примусової праці з напівголодним пайком у сітях ганебної провокації і моральних мук" [4, с. 29–30].

Тридцять років в Україні позначені трагічними, сповненими суперечностей подіями. З одного боку, доба індустріалізації, колективізації, величезні реформаторські процеси у сфері культурного життя змінювали ціннісні мистецькі орієнтири, а з другого починався період тотальних репресій, культу ідеологічних догм. Як пише у своїй праці Р. Шмагало, "методологія мистецької освіти повністю перейшла під опіку більшовицьких ідеологів, які були або мистецьки безграмотні, або ж вороже налаштовані до українського мистецтва і української культури, а найчастіше – те й друге разом. Викладання у вищих і середніх

художніх закладах зазнало брутальних змін, пов'язаних, зокрема, з ідеологізацією навчального процесу... і культом особи "великого вождя" [17, с. 420].

Підпорядкування художньо-педагогічного процесу потребам комуністичної ідеології звало нанівець різноманітність художньо-освітніх процесів, які зародилися на початку ХХ століття. Якщо раніше увага педагогів була націлена на позитивний процес творення перспективних моделей художньої освіти, що базувалася на методологічному плюралізмі та персональних методичних пошуках окремих видатних митців-педагогів, то в 30-х роках більшовицькі ідеологи руйнували саме ці досягнення і називали їх "антипартійними". Уряд дедалі відвертіше починає впроваджувати уніфікацію методик і навчальних програм художніх закладів, що аргументував соціально-класовою доцільністю, а також "утопічними ідеями перетворення психології людей засобами мистецтва на нових соціальних засадах" [17, с. 420].

У суголоссі з політикою партії більшовиків сучасна арт-критика так відгукувалася про художньо-педагогічні процеси, які панували на той час в українському суспільстві: "Проблема виховання пролетарського художника в практиці українських художніх вузів ще не була поставлена. Хоч і були створені відомі передумови для справжнього розгортання цього завдання, проте у своїй навчально-методичній практиці малося на меті значною мірою культурологічне завдання виховання "культурного" художника... при цьому сама навчальна практика будувалася на абстрактно-формалістському, вихолощеному, доволі обмеженому винахідництві, яке мало ідеалістичне підґрунтя. ...Практика художніх вузів підняла низку цінних проблем, поставила питання про "об'єктивний метод", про взаємодію зв'язку всіх видів художньої праці, про зв'язок із виробництвом і т. ін. Проте в галузі образотворчого мистецтва, у тому числі живопису, питання про специфічні його завдання, шляхи і методи в епоху соціалістичної реконструкції... не отримала свого конкретного аналізу. Утім, урахування специфічних завдань мистецтва... поставило б, одночасно із загальними проблемами, також питання про класовий світогляд і світорозуміння нових форм художньої практики" [13, С. 92].

Таким чином, підсумовуючи вище сказане зауважимо, що цей період передусім за все характеризувався наступом нової ідеології на освітній процес. Партійне керівництво Української РСР на чолі зі М. Скрипником намагалося поставити перед суспільством питання про соціальну та класову належність художньої освіти і утвердження єдиного поняття українського пролетарського мистецтва. Націонал-комуніст М. Скрипник сприяв піднесенню в художній освіті позитивних умов для розвитку національного мистецтва України, культурної самоідентифікації українців, що, у свою чергу, становило пряму загрозу для тоталітарної держави.

Більшість учених, професорсько-викладацький склад, митці розуміли нагальну потребу не тільки у якісній підготовці художньо-педагогічних кадрів, а й, у першу чергу, в переосмисленні сутності та специфіки професійної підготовки художника-педагога. Перед освітянами стояла проблема створення системи

художньо-педагогічної школи, яка на жаль, з огляду на історичні події не розвинулася повною мірою наприкінці 20 – початку 30-х років.

У ту добу впровадження низки прогресивних методик, інновацій, використання західноєвропейських концепцій підготовки майбутніх художників-педагогів зазнали нищівної критики і класифікувалися як формалізм. Розбудова радянської системи художньо-педагогічної освіти позначилася періодом тривалої боротьби з інакомисленням, утвердженням партійного та ідеологічного контролю. У цьому процесі художньо-педагогічна освіта починає розглядатися урядом як дійовий чинник пропаганди нової моделі соціального суспільства. Поступово відбувається процес уніфікації закладів освіти, вибудовується чітка освітня структура: єдиний режим занять, намагання стандартизувати художньо-педагогічний процес тощо.

Головним завданням художніх вищих навчальних закладів стає підвищення якості освітнього процесу,

який пристосовується до потреб промисловості. Негативні наслідки для освітнього українського простору спричинила надмірна централізація союзного керівництва, заідеологізованість навчального процесу, особливо в царині мистецтва. Усе багатство і різноманітність форм було зведено до простого "обслуговування політичних цілей ВКП(б)".

Відсутність конкретних методик щодо художньо-педагогічного процесу негативно позначилося на загальному рівні підготовки кадрів, а також на впровадженні нового світогляду засобами образотворчого мистецтва.

Процеси денационалізації, жорстокі заходи центрального уряду проти політики українізації супроводжувалися посиленням русифікації. На керівні посади в УРСР призначалися партійні функціонери, що приїхали з Росії. Головною небезпекою оголошувався націоналізм. Починався процес тотальних репресій і фізичного винищення української інтелігенції.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Волков С. М. Институціалізовані соціокультурні системи: регіональна специфіка та динаміка : [монографія] / Сергій Волков ; Ін-т культурології Нац. акад. мистецтв України. – К. : Інститут культурології НАМ України, 2010. – 248 с.
Volkov S. M. Instytutalizovani sotsiokulturni systemu: regionalna spetsifika ta dynamika [Institutionalized socio-cultural systems: regional specifics and dynamics] / Sergiy Volkov; In-t kulturologii Nat. Acad. Mistetstv Ukrainy. - K.: Institut kulturologii NAM Ukrainy, 2010. - 248 s.
2. Врона І. Питання художньої освіти // Шляхи мистецтва. – Х., 1922. – Ч. 2 (4). – С. 37 – 51.
I. Wrona I. Pytannya khudozhnoyi osvity [Questions of art education] // Shlyakhy mystetstva. - Kharkiv, 1922. - Part 2 (4). - S. 37 - 51.
3. Дояр Л. В. Освіта УСРР та її роль у денационалізації українського народу (на матеріалах першої половини 20-х рр. ХХ ст.) / Збірник наукових праць ННДІУВІ. – К.: Поліграфічний центр «Фоліант», 2005. – Т. IV. – С. 275 – 281.
Doyar L. V. Osvita USRR ta yiyi rol u denatsionalizatsiyi ukrayinskoho narodu (na materialakh pershoi polovyny 20-kh rr. KHKH st.) [Education USSR and its role in the denationalization of Ukrainian people (based on the first half of the 20s of the twentieth century.)] // Collection of scientific works NNDIUVI. - K.: Poligrafichnyi center "Foliant", 2005. - T. IV. - S. 275 - 281.
4. 3 порога смерті: Письменники України – жертви сталінських репресій / Авт. кол.: Бойко Л. С. та ін. – К.: Рад. письменник, 1991. – Вип. I. / Упоряд. О. Г. Мусієнко. – 494 с.
Z poroga smerti: Pysmennyky Ukrainy - zhertvu stalinskikh represiy [From threshold of Death: Writers of Ukraine - victims of Stalinist repression]// Auto. col.: Boyko L.S. ta in. - K.: Rad. pysmennyk, 1991. - Vip. I. / Uporyadnuk. O.G. Musienko. - 494 s
5. КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. – К. : Держполітвидав УРСР, 1954. – Ч. II. – С. 481–486.
KPSS v rezolyutsiyah i rishennyah z'yizdiv, konferentsiy i plenumiv CK. [CPSU in Resolutions and Decisions of Congresses, Conferences and Central Committee plenums] - K.: Derzhpolitvidav URSR, 1954. - Part II. - S. 481-486.
6. Культурне будівництво в Українській РСР. Важливіші рішення Комуністичної партії і Радянського уряду 1917–1959 рр. : зб. док. : в 2 т. (1917 – червень 1941 рр.) / Центр. держ. архів Жовтнев. революції і соціаліст. буд-ва УРСР. – К. : Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1959. – Т. 1. – 883 с.
Kulturne budivnytstvo v Ukrainiskiy RSR. Vazhlivishi rishennya Komunistichnoyi partiyi i Radyanskogo Uryadu 1917-1959 rokiv.: zb. dok.: v 2 t. (1917 - cherven 1941) [Cultural building in the UkrainianSSR. More important decisions of the Communists Party and the Soviet government 1917-1959: Coll. dock.: In 2 volumes (1917 - June 1941)] // Center. derzh. archive Zhovtynvoi revolyutsii i sotsialist. budivnuchta RSR. - K.: Derzhavne vidavnytstvo politichnoi literaturi USSR, 1959. - T. 1. - 883 s.
7. Про стан та перспективи загального навчання на Україні // Вісті ВУЦВК. – 1928. – 20 липня. – № 168. – С. 5.
Pro stan ta perspektyvy zagalnogo navchannya na Ukraini [About the status and prospects of universal education in Ukraine] // Visti VUTSVK. - 1928. - 20 Lyunya. - № 168. - S. 5.
8. Скрипник М. О. На Герць. Мистецькі фронти на Україні за постановою ЦК. – Х.: Література і мистецтво, 1932. – 153 с.
Skrypnyk M. O. Na Gerts. Mystetski fronty na Ukraini za postanovoyu CK. [On Hertz. Art fronts in Ukraine by order of the Central Committee] – Kharkiv: Literatura i Mystetstvo, 1932. - 153 s.
9. Скрипник М. Підсумки парт нарад в справах народної освіти // Шлях освіти. – 1930. – № 5 – 6. – С. 5 – 17.
Skrypnyk M. O. Pidsymki partnarad v spravach narodnoyi osvity [The results of the party meetings in the affairs of public education] // Shlyakh osviti. - 1930. - № 5 - 6. - Pp. 5 - 17.
10. Скрипник М. О. Політика Наркомосвіти в галузі мистецтв. Промова на з'їзді робітників мистецтв. – Х.: Друкарня «Український робітник», 1927. – 75 с.
Skrypnyk M. O. Polityka Narkomosvity v galuzi Mystetstv. Promova na z'yizdi robitnykiv mystetstv. [Politics of the People's Commissariat for Education in the Arts. Speech at Art-Workers Congress.] - Kharkiv: Drukarnya "Ukrainskiy robitnik", 1927. - 75 s.
11. Скрипник М. О. Статті й промови / Укр. ін.-т марксизму-ленінізму. Каф. нац. питання. Т. 2 : Національне питання – Ч. 2 – Х.: Пролетар, 1931. – 418 с.
Skrypnyk M. O. Statti i promovy [Articles and speeches] // Ukr. in.-t marxizmu-leninizmu. Kaf. nac. pitannya. T. 2: Natsionalne pytannya - Part 2 - Kharkiv: Drukarnya "Ukrainskiy robitnik", 1931. - 418 s.
12. Стан вузів України // Вісті Центрального Комітету Комуністичної партії (більшовиків) України. – 1928. – № 15 (37). – С. 9–11.

Stan vuziv Ukraini [Universities's State in Ukraine] // Visti Centralnogo Komitetu Komunistychnoi partii (bilshovykiv) Ukraini. - 1928. - № 15 (37). - S. 9-11.

13. Холостенко Е. О художественных кадрах (Опыт Первого художественного рабфака на Украине) // Журнал «Молодая гвардия», 1929. - № 18. - С. 91 - 97.

Kholostenko E. O Hudozhestvennyh kadrach (Opyt pervogo hudozhestvennogo rabfaka na Ukraine) [On the artistic cadres (First Experience artistic workers' faculty in Ukraine)] // Zhurnal "Molodaya Gvardiya", 1929. - № 18. - S. 91 - 97.

14. Шатунов М. Подготовка педагогичних кадрів (До уніфікації системи педосвіти) // Шлях освіти. - 1930. - № 1 - 2. - С. 69 - 79.

Shatunov M. Pidgotovka pedagogichnyh kadriv (Do unifikatsii systemy pedosvity) [Teacher training (By the unification of pedagogical education)] // Shlyakh osviti. - 1930. - № 1 - 2. - S. 69 - 79.

15. Шлях освіти // Педагогічний журнал: Теорія освіти, методологія, освітня практика, побут. - Х.: Державне видавництво України, - 1927. - № 2 - 3. - 186 с.

Shlyakh osviti [Way of Education] // Pedagogichnyi magazine: Teoriya osvity, metodologiya, osvityna praktyka, pobut. - Kharkiv: Derzavne vydavnytstvo Ukrainy - 1927. - № 2 - 3. - 186 s.

16. Шепелев В. Борьба за кадры // Шлях освіти. - 1930. - № 1 - 2. - С. 25 - 29.

Shepelyov V. Borotba za kadry [Fighting for cadres] // Shlyakh osviti. - 1930. - № 1 - 2. - S. 25 - 29.

17. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середини ХІХ - середини ХХ ст.: структурування, методологія, художні позиції / Р. Т. Шмагало. - Львів : Українські технології, 2005. - 528 с.

Shmagalo R.T. Mystetska osvita v Ukraini seredyni XIX - seredyni XX st.: Strukturuvannya, metodologiya, hudozhni pozitsii [Art Education in Ukraine mid XIX - mid-twentieth century.: Structure, methodology, artistic position] - Lviv: Ukrainiski tehnologii 2005. - 528 s.

18. <http://school.xvatit.com>

Panyok T.V. The problems of the formation the system of Art education in Ukraine at the period of political repressions (1927 - 1933 years)

Abstract. In the article there are analyzed one of the most controversial periods in the history and development of art-pedagogical education in its new ideology. National Commissioner of Education N. Skrypyk tried to create a positive environment for the development of national art in Ukraine, which, in its turn, created a direct threat for the Bolsheviks in their totalitarian government. There was a problem of rethink the nature and specifics of training the artist-teacher, which stayed face to face with educators; creation a new system of artistic and pedagogical school, which, unfortunately, has not developed at this stage in the complete measure. Introduction a range of advanced methods, innovations, and usage of West-European concepts in preparation for future teacher-artists, classified as formalism. Negative consequences for the art-pedagogical education had an excessive centralization of the union leadership, indoctrination of the educational process, the struggle against dissent, the affirmation of the party and ideological control. Gradually took place a process of unification of all higher education institutions, there was constructed a clear educational structure: single mode of studies, standardization of educational process. Denationalization processes, strict measures against the central government's policy of Ukrainianization accompanied by increasing of Russification. The process of total repression and physical annihilation of the Ukrainian intelligentsia starts.

Keywords: art-pedagogical education in Ukraine, proletarian art, Russification, repressions, totalitarianism.

Панек Т.В. Проблемы становления системы художественного образования в Украине в период политических репрессий (1927 - 1933 роки)

Аннотация. В статье рассматривается один из самых противоречивых периодов в истории становления и развития художественно-педагогического образования в условиях новой идеологии. Перед работниками просвещения стояла проблема переосмысления сути и специфики профессиональной подготовки художника-педагога, создания новой системы художественно-педагогической школы. Внедрение ряда прогрессивных методик, инноваций, использование западноевропейских концепций в подготовке будущих художников-педагогов классифицировалось как формализм и прямая угроза для большевиков в их тоталитарном управлении государством. Негативные последствия для художественно-педагогического образования имели избыточная централизация союзного руководства, борьба с инакомыслием, утверждение партийного и идеологического контроля. Постепенно происходил процесс унификации всех высших учебных заведений, выстраивается четкая образовательная структура: единый режим занятий, стандартизация учебного процесса. Процессы денационализации, жесткие меры центрального правительства против политики украинизации сопровождалась усилением русификации. Начинался процесс тотальных репрессий и физического уничтожения украинской интеллигенции.

Ключевые слова: художественно-педагогическое образование в Украине, пролетарское искусство, русификация, репрессии, тоталитаризм.